

Korte berichten en mededelingen

VLINDERWERKGROEP EINDHOVEN

De vlinderwerkgroep Eindhoven kan terugkijken op een jaar goed bezochte werkgroepavonden. Verschillende onderwerpen zijn aan bod gekomen. Er is gesproken over vlinderfotografie, prepareren, kweken, terreinbeheer en onderzoek van afzonderlijke werkgroepsleden. Elk van deze onderwerpen stond op een avond centraal.

Bovendien is er een begin gemaakt met de bespreking van de Nederlandse Dagvlinders, waarbij per soort kennis en ervaringen van iedereen worden meegedeeld.

Leek bij de oprichting van de werkgroep in juni 1986 een frequentie van eenmaal per maand samenkomen te hoog, toch liet vrijwel niemand verstek gaan op de maandelijkse bijeenkomsten.

Het hebben van een programma voor de werkgroepsavonden is m.i. hierbij van groot belang. De leden moeten het gevoel hebben dat als ze niet komen, ze echt iets missen.

De aanwezigheid van zeer deskundige vlinderaars in de regio Eindhoven en gelukkig ook in de werkgroep draagt hier in zeer sterke mate aan bij.

Waren de winteravonden grotendeels theoretisch, het programma in de komende zomer bevat naast een paar avonden tevens een drietal excursies. Eén excursie zal in de nachtelijke uren plaatsvinden om de belangstelling voor en de kennis van de nachtvlinders te vergroten. Er is een weekend georganiseerd in de Eifel, ofwel twee dagen vlinderen in een zeer vlinderrijk kalkgraslandengebied. De laatste excursie is gepland naar het gebied Cranendonck in Oost Brabant, waarbij het inventariseren een programma-onderdeel is.

Ik hoop dat het bovenstaande een stimulans is, niet alleen voor reeds bestaande vlinderwerkgroepen, maar ook voor diegenen die rondlopen met het idee er een op te richten.

Jan Bontebal.

BRANDNETELVLINDERS: OPROEP TOT VELDONDERZOEK

Ook dit jaar willen wij u oproepen om gegevens te verzamelen over de vindplaatsen van de vijf 'brandneteldagvlinders': Kleine vos (*Aglais urticae*), Dagpauwoog (*Inachis io*), Landkaartje (*Araschnia levana*), Gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*) en Atalanta (*Vanessa atalanta*). In Vlinders jrg.1 nr.1 hebben wij u reeds uitgebreid geïnformeerd over de achtergronden van deze studie. In het kort komt het op het volgende neer: er zijn weinig ecologische gegevens van deze algemene vlinders bekend; meer kennis kan leiden tot een beter, selectiever brandnetelbeheer. Vorig jaar werden slechts 30 formulieren ingevuld, volstrekt onvoldoende om conclusies aan te verbinden. Vandaar een nieuwe oproep en een nieuw en beter formulier.

Met alle door u verzamelde gegevens en met het onderzoek van de Vlinderstichting en de vakgroep Natuurbeheer van de Landbouwuniversiteit, hopen wij volgend jaar een brochure over brandneteldagvlinders te kunnen samenstellen.

'DE NEDERLANDSE PIJLSTAARTVLINDERS', DANKWOORD

Zoals velen van u waarschijnlijk reeds opgemerkt zullen hebben, is in de maand april in de serie 'Wetenschappelijke Mededelingen' van de K.N.N.V. als nummer 180 verschenen het nummer 'De Nederlandse Pijlstaartvlinders (Lepidoptera; Sphingidae)'. Deze uitgave is het resultaat van een in 1977, in het kader van de European Invertebrate Survey Nederland, gestart onderzoek naar de verspreiding, biologie en ecologie van de in Nederland waargenomen Pijlstaartvlinders.

Als coördinator van de Werkgroep Sphingidae zou ik op deze plaats iedereen die destijds aan het onderzoek heeft meegewerkt, graag willen bedanken voor zijn of haar belangeloze inzet. Helaas is het financieel noch voor mij, noch voor de K.N.N.V. mogelijk om zelfs maar de meest regelmatige van de ca. 90 medewerkers te voorzien van een gratis exemplaar van 'De Nederlandse Pijlstaartvlinders'. Hoe zeer ik dit ook betreur, geïnteresseerden zullen dus zelf bij de K.N.N.V. (bureau Hoogwoud of K.N.N.V. Veldwinkel Utrecht) een exemplaar aan moeten schaffen.

Verder zou ik nog willen opmerken dat de Werkgroep Sphingidae niet opgeheven zal worden, maar daarentegen opnieuw opgestart wordt. Voor meer details hierover verwijs ik echter naar het artikel over Pijlstaarten elders in dit nummer van 'Vlinders'.

Jan Meerman, Karveel 07-56, 8231 AM Lelystad
Coördinator E.I.S.-werkgroep Sphingidae,

CONFERENTIE VAN DE ENTOMOLOGICAL CLUB

'The Entomological Club' organiseert onder auspiciën van de Royal Entomological Society of London een conferentie met de titel:

'The Ecology of Insect Introductions'

van 23 tot en met 25 september 1987 in de universiteit van Reading.

De volgende onderwerpen zullen aan bod komen: ecologische en genetische aspecten bij het introduceren van soorten; biologische controle; ecologie van zeldzame soorten en hun voortplanting en reïntroductie; habitat verbetering en -vernieuwing. Posters zijn welkom. 's Avonds is er een vrijetijds-programma.

Voor meer informatie: Prof. H.F. van Emden, Dept. of Pure and Applied Zoology, The University, Whiteknights, P.O. box 228, Reading RG 62A7, Engeland. Tel. 09 - 44 734 875123 ext. 6306.

VERSCHENEN:

Th. Zeegers, De Wespvlinders van Nederland en België. Uitgave van de Jeugdbondsuitgeverij NJN en ACJN, 21 blz. f 4,-. Te bestellen door overschrijving op postgironummer 233040 t.n.v. de Jeugdbondsuitgeverij te Utrecht onder vermelding van de titel van het boekje.

Theo Zeegers stelt in zijn voorwoord dat men bijna alle soorten Nederlandse Wespvlinders (dagactief!) in één blik kan herkennen, als men ze eenmaal kent. Hij geeft in dit boekje daarom een tabel waarin, zoals hij zegt "...gekozen is voor kenmerken die in het veld bij levende vlinders goed waarneembaar zijn." De tabel is door een paar jeugdbonders getoetst op bruikbaarheid. De prijs is laag. Van harte aanbevolen.

VAN HET BESTUUR

Subsidieaanvragen

In de afgelopen periode zijn vanuit de Stichting diverse aanvragen voor subsidiëring van haar activiteiten op het gebied van voorlichting, educatie en onderzoek uitgegaan. De aanvragen zijn opgesteld om onder meer tentoonstellingsmateriaal te vervaardigen voor een expositie in het Staatsbosbeheer-bezoekerscentrum "t Zandspoor" in Schoorl, voor de vlinderkwekerij en voor het uitvoeren van een ecologisch onderzoek naar twee soorten Mierenblauwtjes: het Pimpernel- en het Donker Pimpernelblauwtje (*Maculinea teleius* en *M. nausithous*) in West-Duitsland, met het oog op mogelijke herintroductie in Nederland. Bij honorering van deze aanvragen zal nader op de projecten worden ingegaan.

In 1989 hoopt de Stichting het "Jaar voor de Vlinders" te organiseren. In dit kader kunnen een groot aantal activiteiten worden uitgevoerd. In de loop van dit jaar zal hiervoor een voorlichtings- en educatie-programma worden opgesteld. Aan de P.T.T. is gevraagd in 1989 een serie zomerzegels met vlinders uit te geven.

Door ons bestuurslid Frits Bink wordt momenteel intensief gewerkt aan een Ecologische Atlas van de Europese Dagvlinders. De Stichting zal trachten de uitgave van dit boek door fondswerving mogelijk te maken.

Er is besloten dat firma's en organisaties die artikelen verkopen of diensten aanbieden die verband houden met de activiteiten van de Vlinderstichting informatie of advertenties mee kunnen laten zenden met het tijdschrift.

Nachtvlinders

De Vlinderstichting gaat zich geleidelijk aan intensiever met het onderzoek aan nachtvlinders bezighouden. Vanaf het begin van het Landelijk Dagvlinderproject heeft de mogelijkheid bestaan voor medewerkers om gegevens van overdag vliegende nachtvlinders door te geven. De afgelopen jaren zijn steeds vaker vragen gekomen over nachtvlinders en ook van de medewerkers is regelmatig de wens naar voren gekomen om ook gegevens over nachtvlinders stelselmatig te verzamelen.

Het bestuur heeft gemeend dat de Stichting ook als loket voor nachtvlindergegevens moet gaan functioneren. Binnen de Stichting is wel de deskundigheid aanwezig, maar nog niet de menskracht en de middelen om een vergelijkbaar project als voor dagvlinders te starten.

Een handleiding en formulieren komen, mede uit het E.I.S. en het B.I.C. echter wel beschikbaar.

In de loop van dit jaar verwachten wij met nadere informatie te komen over de plannen voor de komende jaren.

HET LANDELIJK DAGVLINDERPROJECT

De weergave van verspreidingsgegevens van zeldzame soorten in de definitieve atlas

In de definitieve atlas van de nederlandse dagvlinders worden verspreidingskaartjes opgenomen waaruit op uurhokschaal (5x5 km) af te lezen is waar een soort voorkomt. De vraag is of dit voor zeldzame soorten een bedreiging kan vormen. Verspreidingsgegevens op uurhokschaal kunnen namelijk voor een aantal soorten herleid worden tot de exacte vindplaatsen. Dit geldt met name voor soorten met een uitgesproken binding aan een bepaald biotoop-type. Moet men, als dit het geval is, de verspreiding van de soort gemas-

keerd weergeven, dat wil zeggen dat het voorkomen aangegeven wordt op een globaler niveau (kaartblad)? (In de voorlopige atlas is dit gedaan.) Een vraag waar wellicht uiteenlopend over wordt gedacht.

De meeste medewerkers maken geen bezwaar tegen publicatie van de ingestuurde gegevens. Er zijn er echter ook een aantal die gegevens opgestuurd hebben met het verzoek deze niet te publiceren. Daarom lijkt het goed enkele voor- en nadelen van publicatie van verspreidingsgegevens van zeldzame soorten op een rijtje te zetten. En u als medewerker de gelegenheid te geven op dit onderwerp te reageren.

Nadelen en voordelen

Geïsoleerde vlinderpopulaties met lage dichtheden lopen het gevaar weggevangen te worden, wanneer hun vindplaats bekend is. Maar alleen mensen die goed kaart kunnen lezen of een goede kennis van de plaatselijke situatie en kennis van de ecologie van de soort hebben, kunnen de vindplaats afleiden. Vaak zijn dit vlinderkundigen die in de loop der jaren een bepaalde ethiek hebben opgebouwd in hun omgang met de natuur. We moeten eerder het gevaar vrezen van mensen die in het vak zijn ingewijd en massaal wegvangen voor collectie, ruil of handel. Volgens de European Invertebrate Survey is deze groep in Nederland nog maar klein. De vraag is of men daar dan wel rekening mee moet houden. Bovendien komen de zeldzame soorten voor meer dan 95% voor in reservaten, waar een vangstverbod geldt. En dan is het nog niet vanzelfsprekend dat, wanneer van een soort de vindplaats achterhaald kan worden, deze zich ook weg laat vangen. Dit is dan te wijten aan hun verborgen levenswijze (zoals bijv. de pages), onopvallende uiterlijk, gedrag of aan de grootte of uitgestrektheid van hun biotoop.

Als de vlinders niet weggevangen zullen worden, treedt er toch nog een bedreiging op, namelijk voor het gebied zelf. Op zoek zijn naar vlinders betekent soms veelvuldig het terrein doorkruisen. Intensieve betreding kan nadelig zijn voor verstoringsgevoelige organismen en kwetsbare vegetatie. Dit is een effect waar men niet omheen kan, wanneer men een atlas maakt waarmee onder andere nagestreefd wordt de betrokkenheid van mensen bij vlinders in ons landschap te vergroten.

Dan maar gegevens maskeren? Door maskeren verminder je het risico van bedreiging door genoemde oorzaken enigszins. Er kleeft echter ook een nadeel aan. Het doel van de atlas is onder andere het beleid een instrument te geven om het biotoop van dagvlinders te beschermen. Daartoe moet uit de verspreidingskaart van de soorten door de beheerders van natuurreservaten afgeleid kunnen worden of een soort naar alle waarschijnlijkheid in hun terrein voorkomt of niet. Door een maskering, door weergave op een niveau van kaartbladen bijvoorbeeld, wordt dat onmogelijk. De atlas is op dat moment ontoereikend voor het doel: de bescherming van het biotoop van zeldzame soorten, waar het juist zo hard voor nodig is.

Vertrouwelijk ingediende waarnemingen

Bij al deze overwegingen moet niet vergeten worden dat er een groep waarnemers is, die hun waarnemingen hebben ingediend met het verzoek ze niet te publiceren. Een verzoek dat ten alle tijde gerespecteerd dient te worden! De motivatie voor dit verzoek is echter verschillend geweest.

Het gaat om 36 medewerkers die bijelkaar 365 'vertrouwelijke' verspreidingsgegevens hebben ingediend, verdeeld over 56 vlindersoorten. Een

vijftal medewerkers heeft grote aantallen vertrouwelijke gegevens ingediend. Om een indruk te krijgen, zijn hier de soorten waar meer dan vijf vertrouwelijke waarnemingen van binnen gekomen zijn, weergegeven:

Apatura iris	Grote weerschijnvlinder	(15)
Boloria aquilonaris	Veenbesparelmoervlinder	(23)
Clossiana selene	Zilveren maan	(12)
Coenonympha tullia	Veenhooibeestje	(10)
Cynthia cardui	Distelvlinder	(8)
Erynnis tages	Bruin dikkopje	(10)
Heteropterus morpheus	Spiegeldikkopje	(30)
Ladoga camilla	Kleine ijsvogelvlinder	(13)
Lycaena dispar	Grote vuurvlinder	(15)
Lycaena phlaeas	Kleine vuurvlinder	(6)
Maculinea alcon	Gentiaanblauwtje	(62)
Melanargia galathea	Dambordje	(6)
Mellicta athalia	Bosparelmoervlinder	(6)
Papilio machaon	Koninginnepage	(6)
Pieris brassicae	Groot koolwitje	(6)
Pyrgus malvae	Aardbeivlinder	(6)
Vacciniina optilete	Veenbesblauwtje	(25)

Van de soorten waarvan vertrouwelijke waarnemingen ingediend zijn, zijn er 10 opgenomen in het concept pre-advies 'aanwijzing beschermde dagvlindersoorten' van de Natuurbeschermingsraad. In de lijst van de 365 waarnemingen komen zeer zeldzame, maar ook vele algemene soorten voor. Er zijn waarnemers die ongeacht de soort al hun waarnemingen als vertrouwelijk ingediend hebben.

Mogelijke criteria voor maskeren

Geconcludeerd mag worden dat de motivatie van deze waarnemers van zeer uiteenlopende aard is geweest. Dit kan daarom niet de enige reden zijn voor het al dan niet gemaskeerd weergeven van de verspreiding van een soort. Het lijkt wenselijk een aantal objectieve criteria hiervoor te hanteren. Uitgaand van de denkbare gevaren voor zeldzame soorten zouden de criteria moeten zijn:

- zeldzaamheid weergegeven door uurhokfrequentieklasse en populatiedichtheid
- mate van isolatie van betreffende populaties
- de mogelijkheid exacte vindplaats uit de registratie in een uurhok af te leiden
- de kans op wegvangst van de vlindersoort en de kwetsbaarheid van het biotoop voor versterking.

Het probleem bij deze criteria is echter dat ze praktisch, door gebrek aan informatie, zeer moeilijk te hanteren zijn.

Voorstel

Alle genoemde voor- en nadelen in overweging genomen, denken wij dat de definitieve atlas het best aan zijn doel beantwoordt wanneer de verspreidingskaarten van alle soorten op uurhokbasis worden opgenomen. Na verwerking van uw reacties op dit voorstel zal -in het geval er besloten wordt tot ongemaskeerd weergegeven- uiteraard een eerste stap moeten zijn het vragen van toestemming aan de medewerkers om wiens vertrouwelijke waarnemingen het gaat.

Marnix Tax

Korte berichten en mededelingen